

ali osebna spoznanja v pravljlično obleko, n. pr. Zlata lestev, tedaj se tudi njemu spreminja mlinsko vreteno v klinček za grablje, kakor je povedal v Istrski storji. Od čudovitega, ki se že pri Trdini izgublja, je ostalo pri Rožencvetu le malo, skoraj le toliko, da se opraviči pravljlični videz, čudovito je le nehistvena sestavina, ki ni treba nanjo verjeti. Njegova pravljica je sedanost bolj ali manj pravljlično oblečena. Odskočna deska za snovanje fantazije in doživljanje realne vsakdanjosti pa so tipična ljudska rekla in svetu pritažene želje ali skrbi. Odtod raste v blagodejen humor, ki se zna spremeniti v posmeh in rezko satiro na izrastke v družbi in kulturi. Nad pritaženo pesmijo iz globin življenja se boči mrtvi obok mehničnega reda in klečeplazne množice.

To je jedrnato pripovedovanje, kot ga imajo zrele osebe iz ljudstva, stiliziran narodni jezik, ki bolj gleda na izraz kakor na posnetek z dialektizmi. Ne zadržuje se pri podrobnostih in opisih, ampak doživlja stvarnost v preprosto vezanih stavkih. Zna se pa tudi dobro kretati v uglajenih vijugah poslovnega jezika, kakor je pokazal v Poučni ekskurziji. Z Iv. Cankarjem je prišel v našo prozo iz krščanske liturgije ritmični element, ki se kaže v tem, da se stavki bližajo metričnim verzom. Tudi Rožencvetu se stavki radi ritmično zaokrožajo, ne gre pa tako daleč, da bi ritmičnemu poteku na ljubo vstavljali nepotrebne besede. To je pot od pojoče v govorjeno prozo. Dr. J. Šilc

J. A. Gončarov: **Oblomov**. Poslovenil Josip Vidmar. Založba Modra ptica v Ljubljani 1935, 496 str.

Prevod romana *Oblomov* je vsekako važna pridobitev našega prevodnega slovstva. Gončarov stoji v ponosni vrsti velikih ruskih pisateljev, ki jih je rodila doba prehoda iz stare plemiške kulture v meščansko in demokratsko, iz kolektiva tradicije v individualizem. Prelomi časa ženejo vedno največje valove v zgodovini narodov, ker je življenje postavljeno pred nalogo, da poraja nove oblike. Iz grške zgodovine lahko primerjamo prehod iz patriarhalne homerične tradicije v samozavedanje Heraklita in sofistov, v zapadni Evropi pa rojstvo renesančnega individualizma iz srednjeveškega kolektiva. Razmere so bile na Ruskem iste kot istočasno ali malo prej na Angleškem in Francoskem, kjer je tudi prehajalo težišče od aristokratskega v denarno plemstvo. V Evropi se je prebudil dejavni človek, ki hiti izkoriščati zakonitost socialnih in ekonomskih razmer, kot so mu stopile pred oči v velikih mestih. Če hoče plemstvo ostati na površini, mora začeti tekmo z buržujskimi trgovci in industrialci, ki dobivajo vpliv in moč. Organizacija sile se po vzoru meščanskih plasti razširi v vse sloje pod imenom demokratizem. Kjer je dovolj priložnosti za svobodno ekspanzivnost individua, kakor v Zapadni Evropi in Ameriki, se ga še sedaj drže, ostala Evropa pa se je obrnila h kolektivnim sistemom, ki puščajo posamezniku manj svobode, zato pa mu dajejo več opore v boju življenja. Na zapadu kaže moč družabne konvencije, vsaj zdaj še, individuu pravo smer, da se ne izloči iz skupnosti, drugod je bilo treba postaviti nov življenjski red, kajti demokratizem je zvezan z mehnično uredbo, ki sloni na številu in nima v sebi bistvenih sestavin organične celote. Njegov oče je nominalistični individualizem, njegov prijatelj pa platonizem.

kakor ga je jasno označil Dostojevskij: »Mnogi so pripravljene umreti za idejo naroda, ki prezirajo človeka.« Naša doba se obrača od Platona k Aristotelu, od Avgušтина k Tomažu Akvincu: Ideje niso prej ko stvari, ampak v stvarih. Sedanja komunistična Rusija gre po potih Tolstoja, ki je v Vojna in mir narisal podobo ruskega kolektivnega človeka in tudi v literaturi pozneje skušal ustvariti enoten, vsemu ljudstvu dostopen slog. Dejaven človek, ki ga oživlja v plemstvu, nosi poteze ruske nacionalne in splošno človeške vezanosti. A v 60 letih pripada bodočnost Gončarovu, ki prihaja iz meščanskega sveta, njegov dejaven človek je individualist. In kakor je Tolstojeva antiteza, kultura aristokracije — narava ljudstva, zajela tipične znake romanskega in ruskega človeka, tako je Gončarov segel v osnove romanskega in nemškega značaja s svojo antitezo dekadence plemstva — prepod meščanstva (str. 155): Nemeec je ves dejavnost, je pek, natak, roko-delec, trgovec, vojak, skratka, iz njega ob vsaki priliki gleda poklicni človek, Rus želi predvsem ohraniti splošno človeške poteze svojega značaja. Ideal ruske izobrazbe je: »mehkoba, delikatnost, preprostost, s čimer človek obide kako pravilo, prekrši splošni običaj.« Ruska kultura se je odela v romansko obleko. Nemški narod je v ruskih očeh dobil podobo »meščana z grobstvo, samostojnostjo, nadutostjo, ki gre kar naravnost, tudi z glavo skozi zid, da izvaja svoje pravice«. Na vse zadnje je to obris novega individualista, ki ga je zavedanje meščanstva tudi v Rusiji dvignilo na površje, ko je plemstvo začelo hirati.

Dasi je snov romana vzeta iz tedanje sodobnosti, vendar Gončarov ne črpa iz globine socialnega presnavljanja kot Dostojevskij. Gončarov je predvsem umetnik, ki je še nezavedno prepojen s tradicijo romantične dobe; propadajoče in vstajajoče življenje se mu zgosti v oblikovanju značajev, predvsem Oblomova in Stolca. Prvi kot zastopnik dekadentnega pasivnega plemstva daje toliko prilike za romantično pretiravanje, da mu dejaven Stolec nekoliko zaostaja v dovršenosti. Nezmožnost za dejanje pri Oblomovu je hotel pokazati kot strup, ki vodi plemstvo v smrt, a je tako poudaril njegove človeške poteze, čistost duše in plemenito mišljenje, da nas ob koncu skoraj pušča v dvomu, če je Oblomov premagan. Preokret od pasivnega človeka v aktivnega gre v naši dobi od upehanega individualizma v socializem in kolektivizem, pri Gončarovu pa ravno v nasprotno smer, od kolektiva v individualizem. Kajti Oblomov je še kolektivni človek plemiške tradicije, po kateri je svoboda posameznika bolj omejena, kot bi to mogel storiti zakon. V mislih mu je le pokorščina in vdanost nespremenljivim običajem očetove hiše z idealom miru in brezdolja. Kakor so tedaj rekli na večer: »Srečen dan je bil, Bog daj še jutri takega,« tako mu do konca življenja ostanejo ljudje tuji, ki hočejo od zlate dobe v preteklosti »vedno nekam naprej«. Vse življenje se mu spreminja v prazne oblike preteklosti brez sedanje vsebine. Vedno se vprašuje, kaj bodo ljudje rekli, ne, kaj bi storil. Tragedija njegovega značaja je sodelovanje med človekom, ki ima gledavca v očeh, torej tipom romanske kulture, in med ruskim človekom, ki hoče ohraniti prvotno pristnost čustva. Bogata in čista notranjost mu ne dopušča, da bi drzno igral vlogo kot Francoz ali Italijan, samoopazovanje

se sprevača v muko in preziranje sebe. Že v romantični dobi so prvi obrisi za modernega dekadenta ob koncu stoletja s pasivno predanostjo vtisom, ki raste le v spoznanje, a zgublja smisel za dejavno življenje. Oblomov živi le še s pasivno stranjo svojega duha, z domišljijo, ki beži od tekočega trenutka v tipične predstave o bodočnosti po vzorih iz preteklosti, svet mu postaja prozoren in prazen. Prva odtrganost od življenja, ko si ni znal obleči nogavic, se kaznuje, tako nadaljuje, da ne najde prehoda od govorenja do dejanja in stvarnosti. V ljubezni do Olge, ki bi ga bila kot svetel žarek poklicala iz dremote v polno življenje, kmalu misli na odpoved, ker prevlada v domišljiji predstava tipičnega ženina, ko bo najmanj tri mesece žrtev družabne pozornosti, in slika zakona kot sredstvo za obede in prazne razgovore. Realist Gončarov s smislom za vsakdanjo resnico ima ob takem značaju dovolj priložnosti, da odpre vse zatvornice svojega humorja. Mestoma se zdi, da čitaš Dickensa.

Vidik dejavnega človeka predstavljata Stolec in Olga. Stolec je kot sin nemškega meščana in ruske plemkinje že v očetovi hiši dobil vzgojo za praktično življenje in smisel za življenjski boj. V njem je dobil konkretno podobo Kantov nazor, da cilj življenja ni sreča, ampak izpolnitev dolžnosti. Realist drži domišljijo in čuvstvo v strogih mejah, da mu ne zajdeta v sentimentalnost ali v romantično vero čudežnega. Faustovska dolžnost duše, ki vprašuje po zadnjih skrivnostih, so mu prepadi, od katerih nič ne zveš. V tem duševnem prostoru ni več mesta za velike osebnosti 18. stoletja ali za romantične titane. Realizem pomeni upad duševnosti, a zvečanje dejavnosti in smisla za vsakdanje življenje, za ekonomijo itd. — Podoba Olge kaže že prve zagone v emancipacijo. Tolstoj vidi naravno nalogo ženske v materi in gospodinji, Gončarov je premaknil težišče v še nekoliko nejasni ideal žene-stvariteljice z novo srečo v vsestranskem izživljanju. Dejaven človek v Olgi, ki neprestano »prosi izkustva in življenja,« je polarno nasprotje sanjavcu Oblomovu, ki živi le v preteklosti in v spominih. Antiteza dveh dob, od katerih stara jasno stoji pred očmi, nova pa sega v negotovo bodočnost, vnaša nekak nemir v oblikovanje prizorov; bravec ima vedno vtis, da visi njegovo pričakovanje nad prepadom in ostane do konca v negotovosti, ali bo zmagala jasna zavest ali usodna globina. Paralela takih prizorov so nedokončani stavki s pomišljaji, ki dajo slutiti z vidnim še nevidni svet, včasih pa neko sramežljivost ali obzirnost, ki si ne upa prestopiti utrjenega in dovoljenega. Očividno je večje stremljenje po poetični lepoti kot po goli resnici. Kakor se mu je življenje zaokrožilo v plastičnih slikah značajev, tako ljubi njegov slog tehniko obrisa v vseh podrobnostih, ki niso nikoli suhoparne. Obrisi pomeni stilizacijo življenja in izbor karakterističnega. Skrb za obliko stavka in izraza mu je važnejši kot goli posnetek in neposredno doživljanje vtisov, zato je pretežna sestavina realistično pripovedovanje epika, ki je le rahlo in obzirno prepleteno z dramatičnim dialogom.

Kolikor sem videl, je Vidmarjev prevod zanesljiv, toda knjigo kazi preveč tiskovnih pogrškov.

Dr. J. Šilc